

GEMEENTE ALS HERBERG,

naar aanleiding van Lukas 10:34, "en hij zette hem op zijn eigen rijdier, bracht hem naar een herberg en verzorgde hem."

(toespraak in de KGIJ-viering van 16 april 1988 door Jurjen Beumer).

Beste vrienden en vriendinnen. Wat fijn om weer in jullie midden te zijn.

In gemeenten als de KGIJ staan twee woorden centraal. Al van vroeg af aan is het hele beleid hieromheen opgebouwd: AKTIE EN BEZINNING. In veel stukken van de KGIJ kom je deze begrippen tegen. De werkgroepen die de aktiekant verzorgen, met als centrum de bezinning, oftewel de viering. De viering als hart van de gemeente. Nog steeds vind ik dit een bijna uniek gemeentemodel. In haar eenvoud mijns inziens ook erg doeltreffend. Hierop kun je beleid bouwen, en als ik het goed zie variëren jullie tot vandaag op dit schema. Ook de inhoud, datgene wat de KGIJ bezighoudt, zo je wilt 'het geloof in de weg van Jezus', want daar gaat het toch uiteindelijk om, kan in de structuur van deze gemeente goed aan de orde komen. Immers, een ieder kan naar de eigen gaven en inzichten bezig zijn in talloze werkgroepen. Daar, in die werkgroepen brengt men inhoud en beleid bij elkaar, daar tast men de samenleving af, daar speurt men naar onrecht. Daar ook stelt men zichzelf voortdurend onder de kritiek van elkaar, maar toch vooral onder de kritiek van het evangelie. Dat alles komt dan weer terug in de viering: de gemeente viert als het ware op de zaterdagavond UIT, wat men door de week gedaan heeft.

Tijdens die manifestatie rond Arthur, een paar zaterdagen geleden ervoer ik nog weer eens de waarde van deze gemeenteopbouw. 's Middags een vredesmanifestatie rond antimilitarisme voor een ieder die dat wil; goede zakelijke informatie, 's avonds een viering ook rond dit thema voor hen die hier vanuit de eigen geloofsbeleving verder op door willen gaan. Om zo te zeggen: de 'publieke informatie' van die middag werd nog weer eens in het daglicht gesteld van en gehouden tegen de 'unieke informatie' van de bijbel (de terminologie is van C.J.Dippel).

Aktie en bezinning dus. Ook bij mijzelf is de waarde van het KGIJ-gemeentemodel a.h.w.ingeslepen. Hier kun je mee uit de voeten. Elders in het land, waar ik KGIJ-ers tegenkom vind je steeds de basis-ideeën hiervan. Ook in mijn werk in Haarlem, zijn we na niet al te lange tijd begonnen aan een interkerkelijke werkgroepenstructuur, dwars door alle kerken en denominaties heen. En het werkt boven alle verwachting, er ontstaat een bedding waar mensen zinvol bezig kunnen zijn. Er is volop gelegenheid om allerlei zaken op de rand kerk - samenleving in praktijk te brengen.

Steeds meer echter ga ik voelen dat we aan een kant een beetje mank gaan. Want de viering ontbreekt. Willy en ik zeggen vaak tegen elkaar: als we iets missen dan is het wel het samen zingen met de gemeente uit de liederenschat van de KGIJ. Protestantse kerkdiensten, en daar moet ik doorgaans voorgaan zijn ongelooft saai. Huub Oosterhuis, die deze week in onze Oekumenische Werkplaats in Haarlem te gast was had het daar nog over. Hoe de reformatie arm is aan muzikale experimenten. Zeker wie het hier een beetje gewend is, goede liederen in een eenvoudige liturgie, war je ook zo nu en dan wat kunt experimenteren, zal zich niet gauw meer thuisvoelen in zo'n traditionele kerkdienst.

Vlak na mijn vertrek hier uit de KGIJ heb ik veel nagedacht over het waardevolle van hierin de KGIJ; wat zou met de ervaringen van hier ook elders bruikbaar kunnen zijn? Ik had en kreeg veel tijd om op zoek te gaan. Te reizen naar plaatsen waarvan ik dacht dat het een welkome aanvulling op, zo niet korrektheid zou kunnen zijn van hetgeen we hier deden. Ik bezocht wat ik noemde allerlei 'vindplaatsen van hoop', ook in

het buitenland. Ik deed er verslag van in het dagblad Trouw. Via die artikeltjes stuitte ik weer op andere zaken en mensen. Een breed scala aan kerk-zijn kreeg ik in dat jaar te ervaren. Allerhande experimenten, zoals in Parijs bijvoorbeeld. Vijf grote binnenstadskathedralen staan daar, waar geen kip meer kwam. Niets gebeurde ermee. Maar de kardinaal van Parijs wilde zich daar niet bij neerleggen. In een kerk zette hij een groep mensen neer die zich moesten richten op de aktiekant. In een andere kerk, de St. Gervais, liet hij een monnik een nieuwe kloosterorde oprichten: 'de communaute de Jerusalem', met nu al vertakkingen in een aantal metropolen verspreid over de hele wereld. Aktie en bezinning. Het bezoek aan met name Parijs was erg indrukwekkend. In de ene kerk allerlei werkgroepjes, heel sterk rond asielzoekers en minderheidsgroepen, in de andere kerk heel sterke nadruk op zingeving. Het ritme van de kloosterliturgie, zomaar in het hartje van de stad, duizenden vinden hun weg en leren opnieuw 'bidden', gaan zien dat het leven rijker is dan zelfs de couture en de cultuur van Parijs.

Wel dacht ik; wat jammer dat aktie en bezinning niet in een en dezelfde kerk beleefd en ervaren kunnen worden, zoals in de KGIJ.

Gaandeweg, door o.a. deze zoektochten, voegde zich voor mij een woord toe aan de begrippen aktie en bezinning. Dat is het begrip 'herberg'. De gemeente als 'herberg'. In Parijs deed men dat, maar ook in Nederland op vele plaatsen. Je deuren openzetten, zomaar voor iedereen. Een plaats van welkom waar niets hoeft maar wel veel mag. Je mag er zomaar jezelf zijn. Pastorale broedplaatsen waar niet een of andere psychologische therapie centraal staat, maar in eerste instantie gewoon een kop koffie. Plaatsen waar niet een professioneel sfeertje heerst, waar niet het institutionele van afdruipt, maar waar het woord 'gastvrij' centraal staat. Zoals het werk in en rond de Pauluskerk in Rotterdam, of het aandachtscentrum in Den Haag, een stiltecentrum in Hoog Catharijne in Utrecht. Laagdrempelige plaatsen van ontmoeting, waar vooral mensen die letterlijk en figuurlijk in de kou zijn komen te staan een luisterend oor vinden. De gemeente als herberg. Ook in Haarlem zijn we dit aan het uitproberen en ons aanloopcentrum en kerkwinkel, in het hartje van de stad. Kerk als herberg, als plaats van vertroosting en bemoediging.

Van Kilsdonk schrijft ergens:

"Vertroosting is niet een schouderklopje. Zo van: het is allemaal niet zo erg jongen, meisje, anderen hebben het veel erger. vertroosting is nog veel minder een betoog. Bij vertroosting gebeurt iets even geheimzinnigs als bij mensen die een gedicht maken of een stukje muziek. Dat is niet analyseerbaar. Bij vertroosting ontstaat een stilte, waarbij je raakt aan de levensbron van de ander. Want die levensbron is moe geworden. Ontmoedigd, vertroebeld. En dichtgeslibd. Troost wordt gegeven wanneer de verborgen levenskracht van de ander weer wordt opgewekt. Wanneer die levenskracht van binnenuit opnieuw de verwonde plekken gaat doorstromen. Het zit hem vaak niet eens in woorden. Het zit hem in de blik, in de ontroering en de eerbied waarmee je de ander aankijkt. En als de ander zich dan met een voorbehoudloze eerbied voelt aangekeken, begint hij of zij bijna altijd zacht te huilen. Man of vrouw, dat maakt geen verschil."

Zo zijn er tallozen, velen die langs 's heren wegen gaan en moe zijn, of geen plaats meer hebben, uitgerangeerd, aan de kant geschoven, verslaafd of versloofd. Er is op hen ingebeukt, ze lopen verdwaaled. Nee, het gaat niet alleen over anderen, want wie wil zelf niet vertroost worden? Het is waar, de weg van mensen, van jullie en van mij gaat niet altijd zo we zelf zouden willen. En dan zoeken we een herberg. Maar, wie brengt ons daar? Want we zijn afgedwaald, sterker nog, we gaan helemaal een verkeerde kant op. 'DE' weg is van Jericho naar Jeruzalem, van Goede Vrijdag naar Pasen, van Kyrie naar Gloria. Maar in ons bijbelgedeelte staat: 'Een zeker mens daalde af van... Jeruzalem naar Jericho...': dat gaat fout, dat is de verkeerde richting, ... 'en viel in handen van rovers, die hem niet alleen uitschudden, maar ook slagen gaven en weggingen, terwijl zij hem halfdood lieten liggen.' (vs 30) Wie is dat waarvan staat 'een zeker mens', wie durft het aan om alle rotzooi en ellende TEGEMOET te gaan, om 'rovers' in het gezicht te kijken. Bij rovers moeten we niet denken aan wat avontuurlijke struikrovers, maar veeleer aan fanatieke verzetsgroepen als de Zeloten. Hun inzet is misschien goed, maar hun methoden werken averechts, zoals nu de verzetsgroep RaRa en destijds de Rote Armee Fraktion. Geweld richt zich op den duur altijd tegen

jezelf. "Het is geen toeval, dat deze terroristen zich in de streken langs de weg van Jeruzalem naar Jericho ophouden, want zij hadden steunpunten in de holen en spelonken van de Judese woestijn, van waaruit ze, ondersteund door het landvolk, hun raids in het land ondernamen. Met goederen beladen kwam menig reiziger deze weg af. Op deze goederen loerden de radicalen, niet uit roofzucht (dat is trouwens een verlegenheidsterm), maar omdat ze die goederen nodig hebben. Zo verkeert de radikaliteit in haar tegendeel. Radikaal-zijn is tot de wortel gaan en de wortel van alle dingen in de mens, zegt Marx. Zodra echter in deze gelijkenis de MENS verschijnt, wordt hij door de radicalen overvallen, beroofd, halfdood geslagen en hulpeloos achtergelaten." (23) l).

Daar ligt dan die mens, zoals tallozen tegenwoordig: uitgekleeft, vertrapt, behandeld als niet-mensen. Als je juridische procedure als vluchteling afgelopen is dan ga je in Nederland tegenwoordig meteen naar een oude gevangenis, alsof je een misdadiger bent, alsof je niet vele, vele wonden hebt, aan lichaam en ziel. Maar weer, het zijn niet alleen de anderen, de bekende nooddriftigen die daar liggen, ook jij en ik in onze duizend-en-een zorgen en vermoeidheden. Hoe dicht ligt het persoonlijke niet tegen het politieke? Het verhaal is bekend, te bekend wellicht om de essentie te vatten. En priester komt 'aan de overzijde voorbij'. Een Leviet gaat deze halfdode mens ook 'aan de overzijde voorbij'. "De priesters hebben de macht. De Zeloten willen de macht. ... De terrorist slaat de mens neer, de priester laat hem liggen." 2) Dan komt de Samaritaan. Ook een mens tussen twee vuren. Nauwelijks gezien door de Judeeers en religieus geminacht door de priesterklasse. Het evangelie zet altijd onze verwachtingen op de kop, ook nu. Want deze Samaritaan wordt 'met ontferming bewogen'. Gek he, maar dit beeld kan ik me goed voorstellen. Een mens die letterlijk in elkaar krimpt omdat hij of zij onrecht ontwaart, omdat hij of zij daar niet tegenop kan. De uitdrukking 'met ontferming bewogen' wordt in het evangelie bijna altijd voor Jezus gereserveerd. 'Jezus, de schare ziende werd 'met ontferming bewogen'. Naastepad vertaalt: hij werd in het ingewand ontstoken. Je darmen gaan opspelen, je wordt onpasselijk zo trek je het je aan. Geloof is ten diepste zou ik willen zeggen niet alleen een zaak van het verstand, het hart, het gevoel, maar het zakt tot in je onderbuik; met ontferming bewogen. Dit overkomt die Samaritaan en wat daarna volgt laat zich vanuit die ontferming vertalen; hij komt in de nabijheid van 'de mens', de anderen gingen aan de overzijde voorbij. Hij gaat naar hem toe, hij verbindt zijn wonden, letterlijk staat er 'hij verzorgt zijn trauma's. Want het zal je maar gebeuren die grote schokgolven in je leven. Dan giet hij olie en wijn op de wonden, zet hem op zijn eigen lastdier en brengt hem naarEEN HERBERG. Olie, wijn, een lastdier. Voor de goede verstaander trilt bij elk woord een ander evangelieverhaal mee.

U weet, de inzet van deze gelijkenis is de vraag van de wetsgeleerde 'wie is mijn naaste' (vs 29). Voor de beantwoording van die vraag vertelt Jezus deze parabel. En weer komt het anders uit dan wij zouden denken. Het is niet zo dat wij maar even zouden kunnen uitzoeken wie onze naaste is, dat wij a.h.w. op zoek gaan en ons diakonaal/pastoraal aanbieden. Nee, want dan zouden wij centraal staan. "De naaste is niet de mens over wie ik mij ontferm, maar die zich over mij ontfermt." 3) Wij zijn het die daar aangeslagen en half ontzield langs de weg liggen. En de vraag is of wij ons willen laten meenemen naar de herberg om ons te laten genezen van onze trauma's. "Mijn weldoener is mijn naaste. Want ik ben in nood, ik moet van ontferming leven." 4) Pas wie dat inziet kan ook zelf tot naaste worden. Pas wie ervaart dat hij ook zelf vluchteling zou kunnen zijn kan, zelf in de bijstand kan komen, zelf in pure nood kan geraken, pas hij of zij kan aan zoiets meedoen als 'dienstverlening'. Zo niet, dan overheersen paternalisme en superioriteitsgevoelens. Het is niet: wie is mijn naaste, maar wiens naaste ben ik.

Zijn er plaatsen waar de Samaritaan van vandaag halfdode mensen veilig kan achterlaten? De gemeente van de Heer als herberg en de leden ervan als herbergier, waard en waardin. Dat beeld is mij lief geworden. Velen lopen ontheemd, hebben letterlijk geen 'heim', geen huis meer. Je hoeft er het logboek van ons aanloopcentrum maar op na te lezen. En vaak, al hebben ze een huis dan zijn ze geestelijk ontheemd, vinden niet de weg die bij hen past. Het zou het verhaal van een ieder van ons kunnen zijn.

Ik begon met de gemeente als plaats van actie en bezinning. Ik voeg er vanavond aan toe, de gemeente als herberg.

"De herberg is het voorlopige thuis voor degenen, die op reis zijn en hun vaste woonplaats hebben verlaten. De deur is nooit op slot. Je kunt er altijd terecht om te eten en te slapen, om je dorst te lessen en uit te rusten. Er is ruimte voor ieder zonder onderscheid, zelfs voor vreemdelingen en zwervers. Onverwacht, onaangekondigd, zonder dat er op je gerekend was, kun je binnen komen. Er wacht een thuis: mensen die je ontvangen, met wie je praat, die naar je luisteren. Ze laten je zijn die je bent en zelf laat je hen in hun waarde. Er worden verhalen uitgewisseld: verhalen waarin levens elkaar ontmoeten. Een saamenzijn ontstaat, waarin ieder wordt wat hij of zij is." 5)

Dat wij ons daar laten brengen door de barmhartige Samaritaan. Wie weet komt hij vanavond, en anders vast morgen voorbij. 'Gij die ons hebt gezocht, toen wij niet naar U zochten.' Dan gaat de weg weer terug naar Jeruzalem, stad van vrede, waar God zal zijn alles in allen. 'Gij die ons met uw ogen vangt, gij die ons vraagt: wie ben je? Wil je? Kom dan (maar).'

jurjen beumer.

de noten 1. en 2. komen uit G.H. ter Schegget, De andere mogelijkheid, bijbelse theologie voor de kritische gemeente. Baarn 1979.

de noten 3. en 4. komen uit Th. J.M. Naastepad 'Acht gelijkenissen' Kampen 1978.

noot 5 is van H. Andriessen in 'Als de boer wakker is.' Hilversum 1977.

(n.b. de herberg uit het geboorteverhaal van Lukas 2 heeft een ander Grieks woord, en een andere uitleg, het valt buiten onze orde. Voor details over dit woord zie R. Zuurmond 'Geen plaats in de herberg.' in Amsterdamse cahiers voor exegese en bijbelse theologie, nummer 2.)